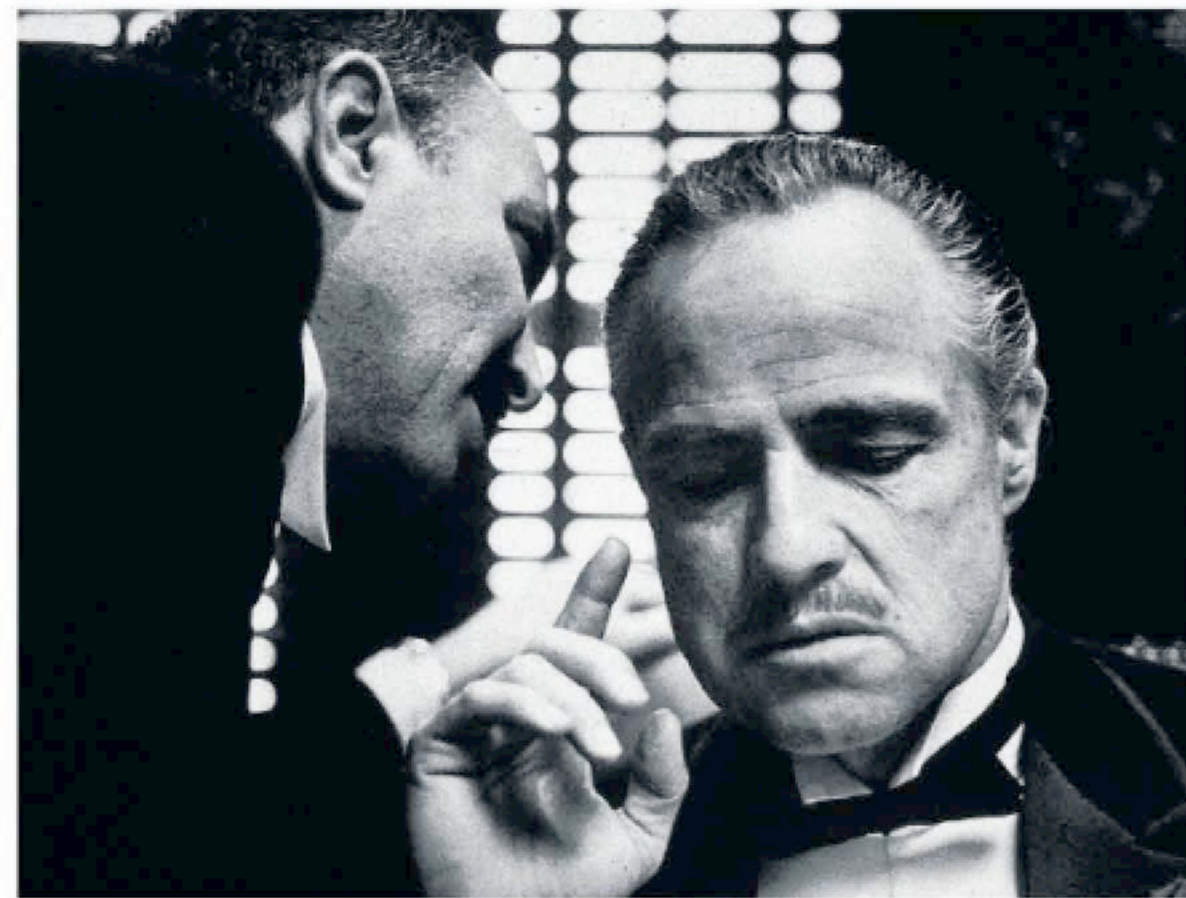

Drugsbaas Joaquin 'El Chapo' Guzmán (r) schudt de hand van acteur Sean Penn.

FOTO ROLLING STONE

Marlon Brando als Don Corleone in *The Godfather*.

Al Pacino als Tony Montana in *Scarface*.

Drugsbaronnen en Hollywood zijn dol op elkaar

Drugsbaas Al Capone, die in *The Untouchables* werd vertolkt door Robert De Niro, in 1931.

FOTO AP

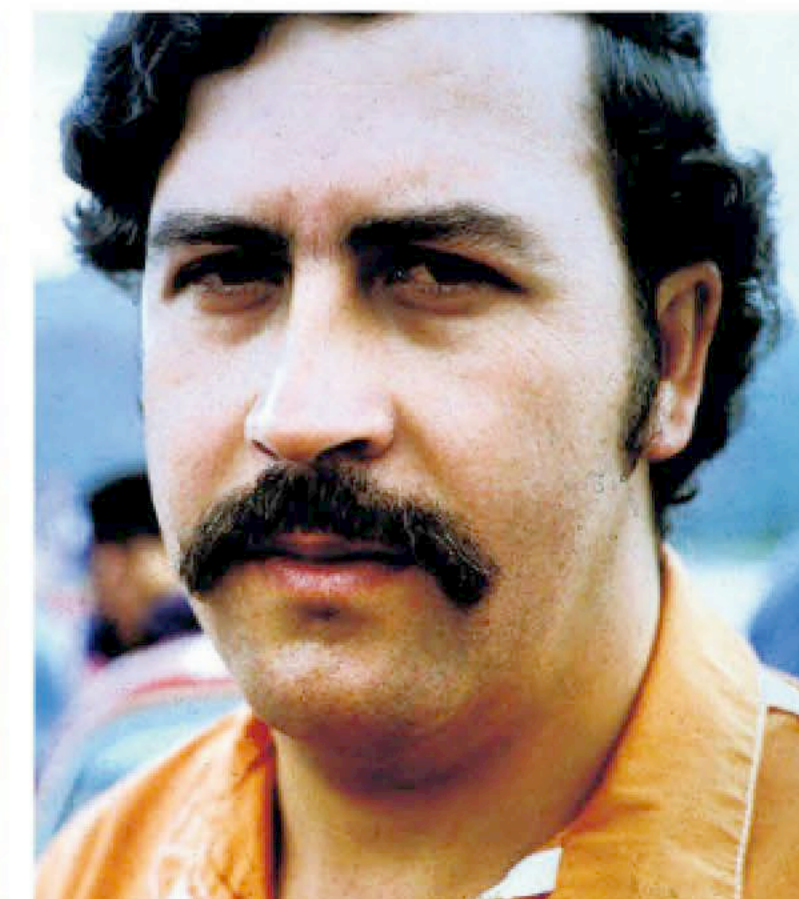
Drugsbaas Joaquin 'El Chapo' Guzmán, de meest gezochte man ter wereld, werd opgepakt na een ontmoeting met de acteur Sean Penn. De band tussen criminelen en Hollywood is al zo oud als de weg naar Rome.

OLGA KETELLAPPER

James Gandolfini als Tony Soprano.

FOTO REUTERS

De Colombiaanse drugsbaas Pablo Escobar in 1992.

FOTO AFP

Het leven van de 58-jarige El Chapo, 'De Kleine', klinkt inderdaad als een film-script. Begonnen als sinaasappel- en limonade-verkoper groeide hij als leider van het Sinaloakartel uit tot een van de rijkste en machtigste drugsbaronnen aller tijden. Twee keer werd hij opgepakt, twee keer ontsnapte hij op spectaculaire wijze. De eerste keer werd hij de gevangenis uitgesmokkeld in een karretje wasgoed, hoogstwaarschijnlijk na omkoping van gevangenispersoneel. Vorig jaar ontsnapte hij door een anderhalve kilometer lange tunnel naar zijn cel te laten graven. Nu lijkt het echt over te zijn voor El Chapo: hij dreigt te worden uitgeleverd aan de Verenigde Staten.

Antropologen Rivke Jaffe (UvA) en Martijn Oosterbaan (UU) onderzoeken hoe criminelen hun macht via de populaire cultuur trachten te versterken. "Het is misschien de eerste keer dat een drugsbaas een film over zijn eigen leven wilde registreren, uniek is het niet dat criminelen proberen de beeldvorming te beïnvloeden," zegt Jaffe. "In romans, liedjes en op sociale media doen ze dat al jaren. Maar Hollywood is wel heel ambitieus."

Verhalen en romans over criminaliteit worden al sinds eind negentiende eeuw gemaakt, zegt José Carlos Aguiar, antropoloog en directeur Latijns-Amerika Studies aan de Universiteit Leiden. Begin twintigste eeuw kwam daar de drugshandel als onderwerp bij. Nog weer wat later werden

de *narcocorridos*, drugsliedjes, eraan toegevoegd. Het verbaast Aguiar niet dat Guzmán een film wil maken. "Vroeger lieten mensen zich vereeuwigen door een schilder, tegenwoordig maken ze films over zichzelf."

Helemaal nieuw is het niet dat drugsbazen films over zichzelf maken. In zijn boek *Narcostaat Mexico* schrijft journalist Cees Zoon dat de *narcofilme* in de jaren zeventig een apart genre van zeer gewelddadige B-films was. Drugshandelaren betaalden geld om films over zichzelf te laten maken. "Toen het geweld in de dagelijkse werkelijkheid van Mexico dat van de film begon te overtreffen, raakte het genre in de vergetelheid," zegt Zoon in zijn boek. Maar deze films waren nooit bedoeld voor de bioscoop.

El Chapo leek grotere ambities te hebben. "Het enige wat ik doe is mezelf verdedigen, dat is alles," zei hij tegen acteur Sean Penn in *Rolling Stone Magazine*. Hoewel hij medeverantwoordelijk is voor de Mexicaanse drugsoorlog, waarin sinds 2006 meer dan 100.000 mensen omkwamen en hij naar eigen zeggen zelf tweeduizend mensen heeft omgebracht, ziet hij zichzelf niet als een gewelddadig persoon. "Ben ik ooit zelf ruzie gaan schoppen? Nooit. Waar ik opgroeide is geen andere manier om te overleven dan met drugshandel."

Door de lokale bevolking in Sinaloa wordt El Chapo gezien als een moderne Robin Hood. Veel Mexicanen hebben het vertrouwen in de corrupte overheid verlo-

ren. Guzmán vulde de gaten op die de overheid liet vallen, legde elektriciteit en drinkwater aan en bouwde kerken in zijn geboortestreek.

"Naast een strijd met geweren is er een strijd om de verbeelding in tv-series en films," aldus Jaffe. "Kartels hebben macht vanwege geweld, maar ook door mensen te laten geloven dat ze de legitieme leiders zijn, beter dan politici. Het is belangrijk voor iemand als El Chapo om steun van de bevolking te hebben, zodat het moeilijker is om hem op te pakken. Dat doen ze enerzijds door cadeaus uit te delen, maar ook door de beeldvorming te beïnvloeden."

Film is een machtig wapen voor drugsbaronnen in de strijd om de gunst van het volk. Oosterbaan: "Criminelen zoeken erkenning om te bevestigen dat ze geen slechte mensen zijn. Een film is niet zo zwart-wit als de verhalen die de meeste staatsmedia over Guzmán schrijven, en daarom een ideaal middel om iets recht te zetten."

Teksten in narcocorridos steeds gewelddadiger

Een van de populairste muzikale genres in Mexico is de zogenoemde *narcocorrida*. In deze drugsliedjes romantiseren de dealers hun levens en de deals die ze sluiten. De narcos betalen muzikanten om de

feiten naar hun hand te zetten. Beroemde bands zijn Los Tigres del Norte en Los Tucanes de Tijuana. Net als de drugsoorlog in Mexico worden ook de teksten van de narcocorridos steeds

gewelddadiger. Steeds vaker worden ook muzikanten vermoord. Ook over Guzmán zijn tientallen corridos gemaakt. Over de narcocorridos verscheen in 2013 de documentaire *Narco Cultura*.

De *narcos* zelf zijn ook niet vies van de films die over hen worden gemaakt. Regelmatig worden in de schuilplaatsen van drugsbazen posters gevonden van *Scarface*, de roemruchte misdaadfilm van Brian De Palma, over het leven van de door Al Pacino vertolkte Tony Montana. Scarface is geliefd omdat hij zijn leven leidde op basis van zijn eigen erencode, buiten de wetten van de maatschappij om.

Niet alleen Mexicaanse drugsbazen houden de films die over hen verschijnen nauwlettend in de gaten. Sterker nog, Italiaanse maffiosi kleden zich naar hun helden in films en series als *The Crow*, *Pulp Fiction* en meer recentelijk *Breaking Bad*, schrijft journalist Roberto Saviano in *The Guardian*. Op die manier creëren ze een persoonlijke mythe, waardoor ze meer aanzien krijgen van het voetvolk.

Saviano: "Tarantino's antihelden waren ideale modellen voor aankomende maffi-

osi. Zij symboliseren het beeld dat de bazen willen overbrengen: dat van onbegrepen outlaws. Verstoten door de maatschappij, richten ze zich op bescherming. Bescherming van zichzelf tegen de autoriteiten, bescherming van de zwakkeren tegen een vijandelijke staat."

Er zijn meer signalen dat criminelen niet alleen een inspiratiebron zijn voor films, maar films andersom ook voor hen. Jaffe: "De Italiaanse maffia gebruikte het woord 'padrino', *godfather*, niet voordat de gelijknamige film van Francis Ford Coppola uitkwam."

Ook de Mexicaanse criminelen waardeerden de film: de leider van de voorloper van Guzmán's Sinaloakartel, Miguel Angel Felix Gallardo, had als bijnaam El Padrino. Jaffe: "Overigens schijnt ook Al Capone zich bemoeid te hebben met de inhoud van de *Scarface*-film die in 1932 uitkwam. Hij stuurde wat handlangers naar de set om te zorgen dat hij niet al te slecht werd afgeschilderd."

Films over criminelen bestaan dus al heel lang, maar volgens Aguiar is de hype aan series en films over drugsbazen in de digitale media wel nieuw. De laatste jaren verschenen er veel goede films en series over de drugskartels, zoals de Netflixserie *Narcos* over de Colombiaanse drugsbaas Pablo Escobar, en eerder al Braziliaanse kaskrakers *City of God* en *Tropa de Elite*. Deze films vertellen een genuanceerder verhaal dan het klassieke goed versus slecht. "We zien een soort kruising tussen

fictie en documentaire, een alternatief voor de verhalen die in de traditionele media en door de overheid worden verteld," zegt Oosterbaan. "Ze laten ook de corruptie van de politie en de overheid zien en dat is voor veel mensen een verademing."

De populariteit van dit soort series is aanzienlijk. Oosterbaan: "Wij als consumenten krijgen heel graag een kijkje achter de schermen. Normaal gesproken heb je geen toegang tot de onderwereld."

Ook volgens Aguiar kijken we met fascinatie naar mensen die 'de moed hebben om de wet te overtreden'. Hij twijfelt overigens of Guzmán wel echt een film wilde maken. "Dat is het officiële verhaal van het ministerie, maar er doen verschillende verhalen de ronde." Aguiar acht het waarschijnlijk dat El Chapo het verhaal over zijn eigen leven wilde regisseren omdat hij iets wilde nalaten. "Hij wist vermoedelijk dat hij zou worden gepakt en uitgeleverd aan de Verenigde Staten."

Ironisch detail: Sinds vorige week draait *Capo. The escape of the century* in de Mexicaanse bioscopen, een film over Guzmán's tweede spectaculaire ontsnapping uit de gevangenis. De makers besloten op het laatste moment de oorspronkelijke titel *Chapo. The escape of the century* met een letter te wijzigen, omdat ze bang waren dat het publiek anders zou denken een autobiografische film over Guzmán te zien.

10

Beroemde drugsfilms en -series

- Scarface** (1932 en 1983)
- The Godfather** (1972, 1974, 1990)
- The Sopranos** (1999-2007)
- Traffic** (2000)
- Blow** (2001)
- City of God** (2001)
- Maria Full of Grace** (2004)
- Miss Bala** (2011)
- Breaking Bad** (2008-2013)
- Narcos** (2014-heden)